

ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

ԸՍՏ ԲՈՒՍԱՑ ԵՐԷՆՍԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԻՔ. ԱԹԱԵԷԳԵԱՆԻ

(Շարունակութիւն և վերջ¹)

Գրական օրէնսդրութեան տեսակէտից հեղինակի իրաւունքի տէր ճանաչուած են ամենից առաջ, բնականաբար, իրենք՝ հեղինակները, իսկ յետոյ նրանց իրաւաբանական փոխանորդները—ժառանգները, հրատարակիչները։ Հետեաբար տէր կարող է լինել մի անձնաւորութիւն, որ ամենեւին չէ մասնակցել երկասիրութեան արեղծագործութեան մէջ։

Սակայն պէտք է նկատել, որ իրաւունքը սկզբնական է միայն (первоначальное право) ի շէմս հեղինակի, այն ինչ ուրիշներին անցնելիս այդ միւկնոյն իրաւունքը շառնում է անցողական (производное право). բայց այդ մասին յետոյ։ Համարեա բոլոր օրէնսդրութիւնները պահպանում են հեղինակների շահերը կամ նրանց սկզբնական իրաւունքը մինչև նրանց կեանքի վերջը, իսկ մեռնելու շէպքի համար զանազան պետութիւնների մէջ այլ և այլ ժամանակամիջոցներ են սահմանում հեղինակների իրաւաբանական յաջորդների սրտզպանութեան համար։

Ռուսական օրէնսդրութիւնը հեղինակի շահերը պահպանում է նրա ամբողջ կեանքի ընթացքում, իսկ մեռնելուց յետոյ նրա յաջորդներին պաշտպանում է մինչև 50 տարի²։ Օրէնսդրու-

¹ Տես Մուրճ 1900 թ. № 4.

² Օրինագրքի հատոր X, մաս I, լուծած 1185.

Թիւնք հեղինակի շահերի պաշտպանութեան հարցում խորութիւն չի շնորհ առնու և օտար քաղաքացիների մէջ. նա միակերպ հովանաւորում է օտարահայտարակների երկերը, ի հարկէ, այն շէպքում, երբ այդ երկերը տալած են Ռուսիայում: Բացի այս՝ ռուսական օրէնքը՝ ինչպէս երկասիրողներին, նոյնպէս և թարգմանիչներին ընդունում է որպէս ինքնուրոյն և համահաւասար տէրեր հեղինակի իրաւունքի: Բոլոր այն յօդաձևերում, որոնց մէջ խօսւում է երկասիրողների իրաւունքների մասին, նրանց հետ միասին չիշւում են և թարգմանիչները: Ամեն մի հեղինակ կամ թարգմանիչ իրաւունք ունի օգտւելու իւր գրքի հրատարակութիւնից իւր ամբողջ կեանքի ընթացքում... և այլն: 3-դ յօդաձև. «գրքի երկրորդ հրատարակութեան համար հարկաւոր է նախ կայացնել համաձայնութիւն հեղինակի, թարգմանիչի միջև: 6-դ յօդաձև. «Այն մարդիկ, որոնց հեղինակը կամ թարգմանիչը կտակել է կամ մի ուրիշ կերպ ջանձնել է իր լոյր կամ մի քանի զբաղմունքը, սկսած է...» և այլն:

Հետևաբար ռուսական օրէնքով թարգմանիչն ևս, ինչպէս հեղինակը, պաշտպանութեան ենթակա է մինչև իւր կեանքի վերջը, իսկ մեռնելուց չկողջ նրա ժառանգների շահերը պահպանւում են մինչև 50 տարի:

Մինչև այժմ՝ երբ խօսւում էինք հեղինակ-երկասիրողների իրաւունքների պաշտպանութեան մասին, մենք հեղինակի իրաւունքի տէր ենթադրում էինք միայն մի անձն, մի անհատ. սակայն գրական կեանքը առաջ բերաւ և այնպիսի օրինակներ, երբ մի հեղինակութեան ստեղծագործողները լինում են երկու և աւելի անհատներ. այսպիսի օրինակները հետևանք են այնպէս կոչւած հեղինակցութեան (соавторство) և աշխատակցութեան:

Արեմուտան Ներսիսյի օրէնսդրութիւնը ուշադրութիւն դարձրեց այսպիսի հաղինակցութեան շէպքերի վրայ. օրինակ 1870 թւի զերմանական օրէնքը հեղինակցութեան վերաբերեալ շէպքերը այնպէս է որոշում. «մի քանի անհատների, որպէս հեղինակիցների ստեղծած երկերի պաշտպանութեան ժամանակամիջոցը տւում է մինչև 30 տարի այդ հեղինակիցներից վերջինի մահից չկողջ: Ռուս օրէնսդրութեան մէջ ոչ մի ցուցում չկայ հեղինակցութեան հարցի վերաբերմամբ, թէև ռուսական զբաղմունքիւնն

ալիսի օրինակներ արտադրել չանձին, օրինակ, Օսրոպսկու և Սալաեովի (Женитьба Блугина, Дикарка) և ուրիշների:

Վերև չիշեցինք նաև աշխատակցութեան մասին. սա մի քիչ արարեալու է հեղինակցութիւնից:

Հեղինակցութիւնը ենթադրում է երկու, և, երբեմն, աւելի մարդկանց մասնակցութիւն, որոնք հաւասար իրաւունք ունին այն երկի նկարմամբ, որ հանդէս է գալիս իբրև հետեանք նրանց միաբան գործակցութեան և մի ամբողջացրած աշխատանքի փաւորութիւն է թողնում: Աշխատակցութեան Դէպքերում՝ «երկերի վրայ կարելի է նայել երկու կողմից. ամբողջ աշխատասիրութեան հեղինակի և առանձին յօդաւածների հեղինակների փոսակէտից»¹:

Այդպիսի միաւորութեան օրինակ կարող է ծառայել ասենք հէնց Բրոկհաուզի և Եւֆրոնի «Հանրագիտական բառարանը». ամբողջովին վերցրած այդ բառարանը կամ նրա նման մի աշխատութիւն կարող է հրատարակել կամ ձեռնարկողը կամ այն անձը, որին սա զիջանում է իր իրաւունքը. այն ինչ զանազան յօդաւածների հեղինակները իրենց են վերապահում նաև բառարանում փոխած առանձին յօդաւածները հրատարակելու իրաւունքը: Եւրոպական շատ օրէնսդրութիւններ այդ փոսակէտից էլ նայում են խումբագրի և առանձին յօդաւածների հեղինակների յարաբերութիւնների վրայ: Այս հարցում բացառութիւն չէ կազմում և ռուսական օրէնսդրութիւնը. մի ամբողջ աշխատութեան խմբագիրների և հրատարակիչների մասին 420-րդ յօդաւածի յաւելւածի 7-րդ յօդաւածը ասում է. «Հրատարակիչները՝ ամսագիրների և ուրիշ պարբերական գրաւածների նոյնպէս և ալմանախների և առհասարակ այնպիսի գրքերի, որոնք կազմւած են զանազան փոքրիկ հեղինակութիւններից կամ յօդաւածներից, ունին բացառիկ իրաւունք արտադրելու այդպիսիները նոյն ձևով, ընդհանուր կանոնով»:

Սրա հետ միասին ռուսական օրէնսդրութիւնը ի նկատի ունի նաև օրինակի համար՝ որ և է համաչնագիտական բառարանում կամ ամսագրում զետեղւած առանձին յօդաւածների հեղինակների շահերը:

¹ Շերշենիւ. Հեղինակի իրաւունքը, էջ 138

Առանձին յօդաձևների հեղինակների այդպիսի շահերի պաշտպանութիւնը ռուսական օրէնքն այսպէս է ձևակերպում. Հեղինակը կամ թարգմանիչը տեղաւորելով իրանց հեղինակութիւնը կամ թարգմանութիւնը մի ամսագրում կամ մի ժողովածուի մէջ, չեն զրկւում այդպիսիները առանձին տպելու իրաւունքից, եթէ նոցա չի արգելւում իրանց տպմանը նոյն հրատարակչի հետ¹:

Այս կէտից երևում է, որ առանձին յօդաձևների հեղինակները՝ եթէ մի ամբողջ աշխատութեան հրատարակչների կամ խմբագիրների հետ նախնական համաձայնութիւն չեն կապարհել, իրաւունք ունին իրենց յօդաձևները հրատարակել նաև այլ ճանապարհով՝ ինչի այդ մասնաւոր տեսրակների ձևով, թէ ուրիշ ամսագիրներում զետեղելով, և այլն: Ինչ վերաբերում է այնպիսի աշխատութիւններին, որոնց մասնակից հանդիսանում են միաժամանակ և՛ հրատարակիչը և՛ խմբագիրը և՛ աշխատակիցները, ինչպէս որ պարբերական հրատարակութիւնները, — աշխատակիցների դրութիւնը այստեղ էլ ոչ մի բանով չէ զանազանւում վերոյիշեալ առանձին յօդաձևների հեղինակների՝ դրութիւնից, բայց եթէ նրանով, որ այստեղ հաշւի չեն առնւում լրահաւաքներն և մանր նկատողութիւնների կազմողները: Հեղինակի իրաւունքը մի լրագրի վրայ՝ իբրև մի ամբողջութեան՝ պարկանում է խմբագրին կամ փոխադարձ համաձայնութեան հիման վրայ՝ հրատարակչին, որը դրա փոխարէն որոշ վարձատրութիւն է տալիս առաջինին:

Այժմ անցնելով անանուն կամ կեղծանուն գրածքների հեղինակներին՝ այսքան միայն կը նկատենք, որ օտար օրէնսդրութիւնների որոշումներին նայելով՝ այդպիսի գրածքների վրայ հեղինակի իրաւունքը ձեռք է բերում հրատարակիչը, ամենչև որ հեղինակն ինքը կամ նրա ժառանգները կապացուցանեն թէ ով է գրական երկի իսկական ստեղծագործողը: Իսկ Ռուսական օրէնսդրութիւնը նոյն խնդրի նկատմամբ ոչ մի շեկովարող որոշում չունի, նոյն իսկ Դէպք չէ եղել որ այդպիսի խնդիրներ շարաւարտութեան և մանաւանդ վճռաջինջ տրեմի քննութեան առարկայ եղած լինին: Ռուսական օրէնսդրութիւնը հեղինակի իրաւունքի տէրերի թւում

¹ X հ. I մ. 420 յօդ. (2 ծանօթ.) լաւեւածի 8 յօդ.

շատում է և բերանացի աւանդութեամբ պահած ժողովրդական երգերի, առաջինների, հէքիաթների և պարմաճքների առաջին հրապարակիչներին,¹ նոյնպէս և հին ձեռագիրների հրապարակիչներին և այլն: Ուստական օրէնքը՝ վերջիններիս ծանաչելով հանդերձ օրպէս տէրեր հեղինակի իրաւունքի իրենց հրապարակութիւնների նկատմամբ, ուրիշներին չէ արգիլում հրապարակել միևնոյն տարեգրութիւնները կամ սրբէ հին ձեռագիր՝ վերցնելով աւելի ամբողջացրած կամ ընդհանրապէս այլ օրինակներից:

Անկախ ֆիզիկապէս դոյութիւն ունեցող անձերի վերոյիշեալ իրաւունքներից, ուստական օրէնսդրութիւնը բովանդակում է մի քանի որոշումներ հեղինակի իրաւունքի տէր ներկայացող իրաւաբանական անձնաւորութիւնների պաշտպանութեան հարցի վերաբերմամբ: Իրաւաբանական անձնաւորութիւնները մեզանում աւելի քիչ ժամանակամիջոց են վաչելում օրէնքի հովանաւորութիւնը, քան հեղինակի յաջորդները՝ ժառանգներն ու հրապարակիչները: Յայտնի է՝ որ վերջիններիս վերաբերմամբ հեղինակի իրաւունքը ոչ թ ունի մինչև 50 տարի հեղինակի մահից չեփոյ, այնինչ իրաւաբանական անձնաւորութիւնները կարող են հեղինակի իրաւունքի տէր համարւել մինչև 50 տարի՝ սկսելով միայն հեղինակութեան առաջին հրապարակութեան օրից: Պրոֆէսոր Շերշենեիչը այս դրութիւնը համարում է անհետեւողականութեան արդիւնք ուսական օրէնսդրութեան կողմից: Ընթէ բացառիկ իրաւունքն անցնում է միայն զբաղմունք-հրապարակչին, չրա հետեւանքն այն է լինում, որ նա չի սնամեաց արտօնութեան իրաւունք է սպանում՝ հեղինակի մահից չեփոյ. իսկ եթէ այդ իրաւունքն անցնում է մի հրապարակչական շրջանի կամ ընկերութեան, ինչպէս է Посред-НИКЪ-ը, այն ժամանակ ձեռք է բերւում չի սնամեաց արտօնութեան իրաւունք՝ միայն հաշւելով հեղինակութեան հրապարակութեան օրից²):

Մեզ մոտ է գեռ մի քանի խօսք էլ ասել հեղինակի օրինա-

¹ Շերշենեիչ. Հեղինակի իրաւունքը:

² 420 թ. (Ծան. 2) լաւելածի 2 թ. X հ. I մ.

³ Շերշենեիչ. Հեղինակի իրաւունքը, էջ 144

կան յաջորդները շրջութեան մասին. խօսքը հեղինակի ժառանգ-
ների մասին է: X հ. I մ. 1185-րդ յօդաւածը ընդունում է, որ
հեղինակի իրաւունքը կարող է նրա ժառանգներին անցնել ուղորա-
կան երկու ճանապարհով՝ օրէնքով և կտակով. ապա իրա-
ւունքը, ասում է յօդաւածը, չի կարող 50 տարուց աւելի տեւել՝
հեղինակի մահից յետոյ: Այսպէս ուրեմն՝ բոլորովին նման այն ան-
ձերին, որոնք օրինական կերպով ժառանգում են որեւէ գույք, հե-
ղինակի ժառանգն էլ, իր հեղինակ-հօր մահից յետոյ ամբողջովին
ձեռք է բերում նրա իրաւունքը հեղինակութեան վրայ, միայն
կրճատւած ժամանակամիջոցով, որի ընթացքում ժառանգը իր իրա-
ւասութեան սահմանում հետեւում է, ի հարկէ, ժառանգական իրա-
ւունքի այս սկզբունքին թէ *nemo plus juris, quam prior trans-*
ferre non potest: (Ո՛, որ չի կարող իր ունեցած իրաւունքից
աւելի բան թողնել իր ժառանգին):

Բայց շեռ մնում է այն հարցը, թէ մի քանի ժառանգների
ինչպիսի իրաւունքներ ունին իրենց օգտին թողած մի զըւածքի վե-
րաբերմամբ:

Այս հարցին ուղիղ պատասխան չկայ հեղինակութեան վերա-
բերեալ ուստական օրէնքների մէջ, բայց նրա լուծումը կարող է
հեշտանալ եթէ հեղինակութեան վրայ նայենք որպէս մի անբաժան
գույքի վրայ¹: Այդպիսի հայեացքով շեկավարելիս պարզ է որ իւրա-
քանչիւր ժառանգին բաժին կընկնի մի երկասիրութեան վերա-
բերմամբ հեղինակի իրաւունքի՝ այսպէս ասած իշխանական մասը
(идеальная доля²) և այսպիսի իրաւունքի այս կամ այն կերպ
գործադրութիւնը կարող է տեղի ունենալ միայն բոլոր մասնաւորե-
րերի համաձայնութեամբ: Ինչ վերաբերում է հեղինակի մահից յե-
տոյ լոյս տեսած երկերին, X հ. I, 1185 յօդաւածից անուշղակի
կերպով կարելի է եզրակացնել, որ մի այդպիսի երկասիրութեան՝
ինչպէս և ամենայն գույքի իրաւունքը պարկանում է հեղինակի
ժառանգին: Սակայն օրէնքը յիշել չի որոշում այն մասնաւոր շեկա-

¹ Зак. Граж. т. X ч. I ст. 393

² Այսինքն բաժանուած է ոչ իրը ինքը (==գիրքը), այլ նորա շրա-
մական արդիւնքը:

քերի վերաբերմամբ, երբ մահից յետոյ լոյս տեսած երկասիրութեան հեղինակը անժառանգ է: Հաւանօրէն՝ այդպիսի շէպքերում կամ ամբողջ հասարակութիւնն է ժառանգ հանդիսանում և նրա իւրաքանչիւր անդամը սահմանափակած չէ գրւածքի հրատարակութիւնից օգտուելու համար, և կամ այդպիսի աշխատութիւնների վերաբերմամբ գործադրւում է անտէր (ВЫМОРОЧНОЕ) գոյքերի ժառանգութեան կարգը:

Պարզելով ռուսաց քաղաքացիական օրէնսդրութեան տեսակէտը հեղինակի իրաւունքի տէրերի վերաբերմամբ մեզ համար անհրաժեշտ է կանգառնել նաև հեղինակի իրաւունքին ենթակայ այն առարկաների (ОБЪЕКТЫ) վրայ, որոնց գոյութեան հետ անխզելի կերպով կապւած է և այդ իրաւունքի տէրերի (СУБЪЕКТЫ) գոյութիւնը:

Հեղինակի իրաւունքի առարկայ ընդունւած է անւանել ամենայն երկասիրութիւն, որ արդիւնք է հեղինակի մտաւոր աշխատութեան և կարող է գրական շրջանառութեան նիւթ լինել:

Հեղինակի իրաւունքի հաստատութեան ռուս հեղափոխողները Տաբաշնիկով, Շերշնենիչ, Սպասովիչ և ուրիշները հեղինակի իրաւունքի առարկայի անհրաժեշտ, բնորոշ նշանը համարում են այն արտաքին ինքնուրոյն ձեւը, որով արտայայտւում է ոգեկան սրեղծագործութեան արդիւնքը, լինի այդ բանաւոր թէ գրաւոր: Այդ հիման վրայ, դադարւմ է Տաբաշնիկովը, մի հեղինակութեան միայն բովանդակութեան յիշատակումը, առանց նրա արտաքին ձևի պահպանութեան, չէ կարող հեղինակի իրաւունքի խանգարում համարուել:

Պրոֆէսոր Շերշնենիչը ասում է, թանի որ դաշափարը չի արտայայտուել, նա չի կարող հեղինակի իրաւունքի առարկայ լինել, որովհետև արտաքին անհրաժեշտ ձեւը չունի:

Սպասովիչը ևս գտնում է, որ հեղինակութեան արտաքին կողմը պէտք է նոյնքան ամշողջացրած ներկայանայ, որ վերադարձութեան համար ջարմար լինի:

Մի խօսքով աշխատասիրութիւնը, լինի այդ բանաւոր թէ գրաւոր, Պաբէշանոսցեւի ասածով, գրական արժէք պէտք է ունենայ: Երկասիրութիւնների հրատարակութիւնը հասարակութեան մէջ տարածելու, այսպէս ասած գրական շրջանառութեան համար:

անհրաժեշտ է որ այդ երկրասիրութիւնները հեղինակի իրաւունքի առարկայ ճանաչւին. այս հիման վրայ է, որ ամենայն տեսակ յայտարարութիւններ, ծրագիրներ, հրաւիրաթղթեր և այլն չեն համարուում հեղինակի իրաւունքի առարկայ, որովհետեւ շրանց նպատակը գրական չէ, այլ հնար եղածին չափ շատ տարածւելը. այնպէս որ իրաւացի է դատուում պրոֆէսոր Շերշենեւիչը որ առանց իրաւունք ստանալու զոցա հրատարակողը «կարող է միայն ծառայութիւն մատուցանել հեղինակներին, բայց ոչ երբէք փնտսել նրանց շահերին»:

Բացի այս, ամենայն տեսակ կառավարական կարգադրութիւնները, դատական վճիռներ, օրէնքներ, հրամաններ և այլն, առանձին վերցրած, գրական շրջանառութեան նիւթ չեն կազմում և հետեւաբար հեղինակի իրաւունքի առարկայ չեն կարող լինել. բայց, որպէս Կ. Պ. Պոլեյուսոսցեւն է ասում, «երբ հրատարակուում են որոշ նպատակով կամ ժողովածուի ձևով, կարող են առեւտրի, գրավաճառութեան նիւթ կազմել, ապա դառնում են հեղինակի իրաւունքի առարկայ»:

Խուսական օրէնսդրութիւնը առարկայի (=օբյեկտի) վերաբերմամբ ընդհանուր որոշում չունի, այլ բովանդակում է լոկ պատահական նիւթերի բնաւորութիւն կրող ցուցակ, հեղինակի իրաւունքի ենթակայ նիւթերի վերաբերմամբ, այն է գրքեր, շարադրութիւններ, թարգմանութիւններ, երգեր, առակներ, հէքիաթներ, մասնաւոր նամակներ և մասնաւոր նկարողութիւններ, որոնք չեն նշանակւած հրատարակութեան համար, ամսագիր, յօդւածներ, օրացոյցներ, հրատարակով արտասանւած կամ կարդացւած ճառեր կամ այլ շարադրութիւններ, բառարաններ և այլն և այլն (տես յաւելւած 420 յօդ. Դանօթ. 2):

Սակայն պէտք է կարծել, որ մի այդպիսի թւականութեան մէջ, ինչքան էլ նա կապարեալ լինի, հազիւ թէ կարողանայ պարփակել հեղինակի իրաւունքի բոլոր գոյութիւն ունեցող առարկաները, առաւել ևս այնպիսիները, որոնք կարող են ծնունդ առնել ժամանակի ընթացքում. և արդարացի է նկատում Տաբաշնիկովը, որ այդպիսի մասնաւոր թւումները, ընդհանուր սահմանման փոխարէն, գործնականի մէջ յաճախ հասցնում են շատ նշանաւոր տարաձայնութիւնների և նոյն իսկ պարօճառ են դառնում,

որ այնպիսի առարկաներ, որոնք՝ իրենց բնաւորութեամբ և փնտռական չարկութիւններով՝ պէտք է միակերպ օրէնքի պաշտպանութեան ենթակայ լինէին, ինչպէս են օրէնքի մէջ չիշտութեամբ, մնում են առանց օրինական պաշտպանութեան: Այսպէս թէ այնպէս, օրէնսդրութիւնն իր հովանաւորութեան տակ է առնում գրական երկերի վերոյիշեալ առանձին տեսակները: Դիմենք նրանց: Ռուսական օրէնքն այնքան զիջողաբար է վերաբերում հաւաքածուի կերպարանք ունեցող աշխատութիւններին, մասնաւոր խրատամատիաներին, որ հազիւ թէ կարելի լինի այդպիսի հրատարակութիւններ կազմողին մերկացնել ուրիշի հեղինակութեան իրաւունքը տրանկոս անելու մէջ: (420 յօդ. չաւելած 14) Այս նկատմամբ օտար օրէնսդրութիւնների մեծամասնութիւնը պահանջում է, որ դռնէ մտնանիշ անւի վերցրած յօդածների աղբիւրը, որպիսի բան մենք չենք տեսնում վերոյիշեալ յօդածում: Բացի այս, Շերշենեւիչի կարծիքով, «այդ տեսակ հաւաքածու աշխատութիւնների, կրճատումների, համառօտութիւնների վերաբերմամբ օրէնքը ոչ մի շեկաւարող որոշում չէ տալիս, եթէ կրճատումը ներկայացնում է ուրիշի հեղինակութեան փոխադրութիւնը՝ սեպհական խօսքերով»: Օրէնքը, չիրաւի, չէ չիշում այդպիսի համառօտութիւնների մասին, որոնք մի ալ գրքի բովանդակութեան կրճատումն են ներկայացնում: սակայն պահպանելով հեղինակի իսկական շահերը, իբրեւ օրինակ կարելի է բերել այսպէս կոչւած «եպիտափորիումները» (շառախօտութիւնների կրճատ շասընթացները), այսպիսի հրատարակութիւն է Բոկլի «Քաղաքակրթութեան պատմութիւնը Անգլիայում» գրքի Նոյսովիչի փոխադրութիւնը: հազիւ թէ օրէնքը կարողանայ բոլորովին ապահովել հեղինակի շահերը, պահանջելով որ հապաճները վերցնելիս միաժամանակ պահպանւին երկու պայմանները, առաջին որ այդ մէջ բերւած կտորները բոլորը միասին գրքի երրորդ մասից աւելի չլինեն, և երկրորդ որ հեղինակի բնագիրը երկու անգամ աւելի մեծ լինի քան մի որևէ է գրքից վերցրած քաշւածները: Այս երկրորդ պայմանը, մեր կարծիքով, կարող է առաջ բերել զանազան մեկնութիւններ, նայելով թէ ինչ ենք հասկանում «բնագիր» խօսքով: Եթէ օրէնքը պահանջում է, որ հեղինակն երկու անգամ աւելի շարադրած լինի, քան որևէ գրքից վերց-

րած հալածանքը, այն ժամանակ շփուած թէ մի այդպիսի պահանջ հիմնաւոր ներկայանայ, ամեն մի քաղաքագետ կարելի է հանդիպել լուրջ հեղինակութիւնների, որոնց մէջ մի որոշ հարցի մասին վկայութիւն է բերած մի այլ գրքից, բաց և այնպէս հեղինակի կողմից այդ հարցի վերաբերմամբ երկու անգամ աւելի նիւթ աւելացրած չէ, որպէս պահանջում է օրէնսդրութիւնը: Իսկ եթէ օրէնքը թոյլ է տալիս, որ ամբողջ հրատարակութիւնը երկու անգամ աւելի մեծ լինի, քան որևէ զրքից վերցրած քաղաածները, այն ժամանակ կարող են լինել Դէպքեր, երբ ամբողջ հրատարակութեան մեծագոյն մասը զանազան գրքերից վերցրած վկայութիւնների կամ հալածանքների հիւսւածքը կ'ներկայացնէ և, կարծում ենք, որ վերցրած բոլոր քաղաածքների գումարը յամենայն Դէպս կարող է մի որ և է գրքից առած հալածանքից երկու անգամ աւելի լինել: Իսկ եթէ ենթադրենք, որ Հեղինակի բնագիրը խօսքը քաղաածների համար չէ տւած, այլ ինկատի են տանած լոկ հեղինակի սեպհական արտայայտութիւնները, այդ Դէպքում վերևում իբրև օրինակ վերցրած քաղաածաբար կազմած գիրքը ներկայանում է մի աւելի և նոյն իսկ մի քանի այլ հեղինակների հեղինակութեան իրաւունքի զեղծումն: Մեր կարծիքով, նպատակաւորմար կը լինէր այսպէս մեկնել, որ օրէնքը ի հարկէ, թոյլատրում է շարադրութիւնների մէջ քաղաածքներ կատարել, բաց պահանջում է որ այդպիսի աշխատութիւնը մի գրքից վերցրած քաղաածքներից զատ պարունակէր երկու անգամ աւելի կողմնակի նիւթ, որպիսի Դէպքում օրէնքի համար միևնոյն է, թէ այդ նիւթը այլ քաղաածքներից է բաշկացած, թէ հեղինակի սեպհական արդրութիւններից:

Հեղինակութեան իրաւունքի տէրերի Դրութիւնը ռուսական օրէնսդրութեան տեսակէտից քննելիս յիշենք որ հեղինակների հետ հաւասար կերպով թարգմանիչներն ու հրատարակիչներն էլ հանդէս են գալիս իբրև անկախ տէրեր հեղինակութեան իրաւունքի և որ նրանց իրաւունքներն էլ պաշտպանւում են նրանց ամբողջ կեանքի ընթացքում և 50 տարի էլ մահից յետոյ: Այստեղ աւելորդ չի լինիլ յիշել և այն, որ կառավարիչ սենատի վճռադիր որոշման համաձայն թարգմանութիւնների ազատութիւնը ճանաչւում է:

նոյն իսկ առանց հեղինակի համաձայնութեան, բայց 420 յօդածի յաւելածի 16-րդ հարւածի հիման վրայ մի անգամ թարգմանւած գրքի նոր թարգմանութիւնը թարգմանչի իրաւունքների շէմ գործել կը համարուի, եթէ նոր թարգմանութեան երկու երրորդը կարգով բառ առ բառ վերցրած է նախկին թարգմանութիւնից, որոնք չեն կազմում են մի ուրիշի բացառիկ սեպականութիւնը: Այսուամենայնիւ թարգմանութիւնների ազատութեան սկզբունքը կարարեւապէս չէ պահպանուում ուսական օրէնսդրութեան մէջ, օրինակ նա չէ տարածւում այնպիսի հեղինակութիւնների վրայ, որոնց համար, օրէնքի ասելով, անհրաժեշտ են եղել առանձին գիտնական հետազոտութիւններ: այսինքն գիտութեան աշխատութիւնների հեղինակները իրենց են վերապահում թարգմանութեան իրաւունքը, եթէ այդ մասին յայտնում են բնագրի հրատարակութեան ժամանակ և բնագիրը լոյս ընծայելու համար գրաքննական արեանից թոյլատրութեան փոխակը ստանալու օրից երկու տարւայ ընթացքում իրենց թարգմանութիւնն են ներկայացնում: Այս պայմանների պահպանութեան շէպքում միայն օրէնքն ապահովում է հեղինակի թարգմանութեան բացառիկ իրաւունքը: Որոշ չափով ուսական օրէնսդրութեան ուշադրութեանը արժանացել են նաև գրական երկերի այլ ընթերցողութեան արոր տեսակները, որոնք, սակայն բաւականաչափ ամփոփւած չեն օրէնքի մէջ: Օրէնսդրութիւնը այդպիսի աշխատութիւններից չիշում է մասնաւոր նամակները, որոնք հասարակութեան համար չեն նշանակւած, և մասնաւոր նկատողութիւններն ու այլ թղթերը, որոնք չեն նշանակւած տպագրութեան համար: վերջիններիս, այսինքն նկատողութիւնների հրատարակութեան շէպքում օրէնքը միայն պահանջում է հեղինակի համաձայնութիւնը, իսկ եթէ նա մեռել է՝ նրա ժառանգների թոյլատրութիւնը: Ի հարկէ, այդ այդպէս է. բայց մասնաւոր նամակների վերաբերմամբ օրէնքը ընդհանուր կերպով է խօսում, առանց նրանց բովանդակութեան արժէքը գնահատելու. բանն այն է, որ օրէնսդրութիւնը այդպիսի նամակների հրատարակութիւնը թոյլատրում է միայն նամակների հեղինակի և արագողի մէջ կայացած փոխադարձ համաձայնութեան հիման վերայ, իսկ նրանց մահից յետոյ՝ նրանց ժառանգների: Սակայն հազիւ թէ հնարաւոր լինի բոլոր մասնաւոր

քաղմաղան նամակների հրատարակութիւնը կապել նաև նրանց ստացողի անպայման համաձայնութեան հետ անկախ այն բանից, թէ այդ նամակներն արդեօք արժէք ունին հասարակութեան համար կամ, գուցէ, հեղինակը իր պատիւը պաշտպանելու համար անհրաժեշտ է համարում նրանց հրատարակութիւնը: Ռուսական օրէնսդրութիւնը, ինչպիս երևում է, փոխադարձ համաձայնութիւն պահանջելով ի նկատի ունէր, մի կողմից, պաշտպանել արտաքուստ հեղինակութեան իրաւունքի շահերը. իսկ միւս կողմից՝ նամակների տիրոջ՝ ստացողի շահերը: Ուրիշ խօսքերով ասած, օրէնսդրութիւնը կամեցել է միացնել այս երկու շահերը...

Յամենայն դէպս հեղինակի նիւթական շահերը այսօրեղ կատարելապէս չեն ապահովւում: Բայց եթէ մասնաւոր, գուցէ թանկագին նամակներից օգուտ ստանալու կարելիութիւնը կարող է իրադործւել միայն նամակատիրոջ համաձայնութեան դէպքում, ուրիշն և վերջինս իրաւունք ունի արդիւնքից մաս պահանջել, թէև ինքը ոչ մի անմիջական մասնակցութիւն չէ ունեցել նամակների սրեղծագործութեան մէջ:

Այժմ անցնենք ամենից աւելի տարածւած գրական երկերին, գրաւոր և բանոր աշխատութիւններին նեղ միջով վերցրած (շաստխօսութիւններ, ճառեր, քարոզներ): Այս աւարկաների վերաբերմամբ ռուսական օրէնսդրութեան մէջ գոյութիւն ունին որոշումներ, որոնք ոչ մի զանազանութիւն չեն շնում նրանց մէջ: Օրէնքի առաջ հաւասարապէս խարդախութիւն կամ օրէնքի խօսքերով ասած ինքնագլուխ հրատարակութիւն է համարւում, եթէ մէկը առանց հեղինակի համաձայնութեան որպազրէ նրա հրապարակաւ արտասանած կամ կարդացած ճառը կամ մի այլ աշխատութիւնը: Ուստի օրէնսդրութեան փեսակէտից վերցրած օրէնքի հակառակ վարմունք պէտք է նկատւի, օրինակ փաստաբանի և շապտաթի ճառերի սլաքիր հաղորդումը կամ սրանց ուսանձին հրատարակութիւնը, եթէ նախապէս այդ մասին յիշեալ անձնաւորութիւնների հաւանութիւնը չէ առնւած: Համեմատաբար աւելի ընդարձակ քաշածքներ կատարող գրական երկերի շարքին

պատկանում են պարբերական հրատարակութիւնները, լրագիրները և ամսագիրները: Ուրիշ պարբերական հրատարակութիւններից արտատպումներ կատարելու համար լրագիրներին տրւած լայն ազատութիւնը բացառւում է լրագրական գործի բացառիկ բնաւորութեամբ: Երբ արգելւում է մի երկասիրութեան արտատպումը, ի նկատի է առնւում հեղինակի կամ հրատարակչի նիւթական շահերի պահպանումը, որը կարող է իրագործւել միայն այն դէպքում, երբ հեղինակին թույլ է տրւում որոշ ժամանակով օգտւել իւր ծախս հանած երկասիրութեան արդիւնքից, իսկ կողմնակի մարդիկ իրենց հեռու են պահում նմանօրինակ գործողութիւնից: Սակայն միևնոյնը չի կարելի ասել լրագրի վերաբերմամբ, որ ծառայում է օրւայ հարցերին: Ամէն քիչ շատ աչքի ընկնող լրագիր չհազարգւած է միայն այն բանով, որ նրանից վերցրած տեղեկութիւնները կրեն նրա վաճառատան գրողներ, որպէս զի հասարակութիւնը իմանայ, թէ ինչ աղբիւրից են նրանք առնւած: Ինչքան յաճախ կրկնւի լրագրի անունը, նոյնքան աւելի կը բարձրանայ նրա նշանակութիւնը, որովհետեւ աղբիւրը չիշտրակելով քաղաքներ կատարելը ամենալաւ միջոցն է ունենալի համար, վաճառատան անունը տարածելու ամենալաւ եղանակն է:

Պարբերական հրատարակութիւնները վերաբերմամբ ուսական օրէնսդրութիւնը ասում է թէ խարդախող է համարւում մի ձեռքանալիք, որը գրախօսութեան կամ այլ պատրւակով մշտապէս արտատպում է նաև ամենափոքրիկ յօդւածները, նոյն իսկ եթէ նոքա գրաւեն մի թերթից պակաս տեղ. բայց, շարունակում է օրէնքը, մի թերթից ոչ աւելի մեծ յօդւածի, որպէս նաև քաղաքական կամ գրականութեան, գիտութիւնների և գեղարեստների վերաբերեալ լուրերի պատահական արտատպութիւնը որ և է հրատարակութեան մէջ, աղբիւրների ցուցմունքով, արգելւում է: Հեղինակութեան իրաւունքին ենթակայ գրական երկերի շարքին պատկանող վերոյիշեալ աւարկաններից զատ, օրէնքը պահպանում է հեղինակութեան իրաւունքը և այլ այնպիսի նիւթերի վերաբերմամբ, ինչպէս են բառարանները, աշխարհագրութեան քարտեզները, պատմական ցուցակները, ո՛չ եցօյցները և այլն:

Անցնելով վերջին, այն է հեղինակութեան իրաւունքի արացման և ոչնչացման հարցին, կրկնութիւններից խոյս տալու համար մենք պէտք է կանգ առնենք սոյն հարցի միայն այն կարևոր կէտերի վերայ, որոնք իրենց այս կամ այն լուծումը գտնում են ուսաց քաղաքացիական օրէնսդրութեան մէջ: Հեղինակութեան իրաւունքը ձեռք բերելու հարցը բարդ խնդիր է համարւում այն մարդիկ, որ նրա մէջ զանազանում են հեղինակութեան իրաւունքը յանձին հեղինակի և հեղինակի ժառանգներին անցնելու և այդ իրաւունքի վերացման ղապէները: Ռուսական օրէնսդրութեան համաձայն, յանձին հեղինակի՝ նրա աշխատութեան հրատարակութեամբ առաջ է դալիս և նրա հեղինակութեան իրաւունքը: Միևնոյն ժամանակ հաւաքական ստեղծագործութիւնների հրատարակութիւններին ևս նոյնքան իրաւունք է յաւկացւում, որքան և հեղինակներին: Ահաւասիկ երկու կարգի մարդիկ, որոնք օգտւում են հեղինակի այսպէս ասած սկզբնական իրաւունքից, այն ինչ նրա ածանցական իրաւունքի տէրերը կարող են լինել հեղինակի ժառանգները, նրա երկերի հրատարակողները և իրաւաբանական անձնաւորութիւնները: Սկզբնական իրաւունքի նշանակութիւնը կայանում է այն առաւելութիւնների մէջ, որոնք տրւում են այդ իրաւունքն ունեցող հեղինակներին: Ի միջի այլոց սկզբնական թէ ածանցական իրաւունքի տէր լինելը առանձին նշանակութիւն ունի մահից յետոյ մնացած հեղինակութիւնների վերաբերմամբ: Մեզ յայտնի է, որ հեղինակութեան իրաւունքի արտօնութիւնը տրւում է հեղինակի ամբողջ կեանքի ընթացքում և 50 տարի նրա մահից յետոյ:

Իսկ այդ ժամանակամիջոցը անցնելուց յետոյ հեղինակութիւնը շառնում է հասարակութեան սեփականութիւն: Եթէ ժառանգները կարողացան մինչև 50 տարին հրատարակել մահից յետոյ մնացած հեղինակութիւնը, այն ժամանակ նրանք ձեռք են բերում հեղինակութեան անւանական իրաւունքը, որը նրանց վերաբերմամբ ոչ ոք չունի մինչև 50 տարի՝ սկսած հրատարակութեան րոպէից: Մեթադրենք թէ ժառանգները ժամանակամիջոցը անցկացրին և երկը շարձաւ ընդհանուր սեփականութիւն. այս դէպքում հողմնակի անձնաւորութեան ձեռքով հեղինակի մահից յետոյ մնա-

ցած աշխարութեան քաղաքութիւնը առաջ է բերում հեղինակութեան սկզբնական իրաւունք յանձին հրապարակչի և այդ իրաւունքի չիսնամայ ժամանակամիջոցը սկսում է ոչ թէ հրապարակութեան օրից, այլ հեղինակի մահւան օրից հաշուելով: Այդ դէպքում հրապարակչի իրաւունքի համար մեծ նշանակութիւն ունի նաև յանձնարարողի և հեղինակի փոխադարձ յարաբերութիւնները քննելիս: Ռուսական օրէնքի տեսակէտից, Սպասովիչի կարծիքով չյանձնարարողը ոչ մի կերպով չէ կարող վայելել հեղինակութեան սկզբնական իրաւունքը, այլ կարող է սրանալ լոկ անւանական իրաւունք, որը նրան զիջանում է հեղինակը: Թէև նա ինքը տւած լինի հեղինակին հեղինակութեան գաղափարը, նրա ծրագիրը և աշխարութեան վերաբերեալ բոլոր նիւթերը: Ապա պիտի նկատել, որ երբ մի երկասիրութիւն կամ ընդհանրապէս զիրք բաղկացած է զանազան յօդւածներից, որոնք միասին կազմում են մի հրապարակութիւն, այդ դէպքում այդպիսի երկի հրապարակիչը և խմբագիրը ձեռք է բերում հեղինակութեան սկզբնական իրաւունքը ամբողջ հրապարակութեան վերաբերմամբ: Նաև առանձին կերպով այդ իրաւունքը ստանում են յօդւածների հեղինակները, ոչ ոքինքն իւրաքանչիւր հեղինակ սպանում է իւր հեղինակութեան սկզբնական իրաւունքը: Այստեղ, ոչ ոքիս ասած, երկու տեսակ իրաւունք կայ: Հեղինակութեան սկզբնական իրաւունքը (և իր ածանցականը միայն յանձին ժառանգների) մնացած անւանական իրաւունքների հետ համեմատած այն առաւելութիւնն ունի, որ հեղինակի կենդանութեան ժամանակ նրա երկերը չէ կարելի հրապարակով ծախու հանել առանց նրա համաձայնութեան, ոչ էլ մահից յետոյ՝ առանց նրա ժառանգների հաւանութեան: Այստեղ պէտք է նկատել, որ մէջ բերած յօդւածը նախատեսում է և այն դէպքերը երբ ձեռագիրները կամ երկրասիրութիւնները դեռ ծախու հանւած չեն, թէև կարող են քաղաքւած լինել: Սրանից կարելի է եզրակացնել, որ եթէ հեղինակի մօտ գտնւին նրա սեպհական երկերը, որոնց մի մասը արդէն ծախու է հանւած, այն ժամանակ մնացած օրինակներն ևս կարելի է հրապարակով վաճառել: Իրաւաբանական անձնաւորութիւնները, համալսարանները, ակադեմիաները վաճառում են հեղինակութեան լոկ ածանցական իրաւունք այնպիսի

հրապարակութիւններ Վերաբերմամբ, որոնք իրենց հեղինակներ իր կողմից նրանց են յանձնւած եղել. այսինքն նրանք հեղինակութեան իրաւունքի տէր են համարուած 50 տարի հրապարակութեան օրից սկսած: Հեղինակութեան իրաւունքը գոյքի իրաւունքի պէս իր տիրոջ մահից չեւոյ անցնում է նրա ժառանգներին համաձայն ընդհանուր քաղաքացիական կանոնների -- օրէնքով և կտակով: Ինչպէս արդէն մի քանի անգամ կրկնեցինք, օրէնքը ժառանգներին թոյլ է տալիս օգտուել հեղինակութեան իրաւունքից 50 տարւայ ընթացքում և մինչև այդ ժամանակամիջոցի լրանալը ժառանգներն ամեն կերպ տէր են համարուած այդ իրաւունքի, այլ հեղինակների նման համահաւասար չափով: Պարտաւորեցրի պահանջներին զոհացում տալը, հրապարակական աճրդով վաճառումը կարող է տեղի ունենալ միայն այն ժամանակ, երբ զրական երկերի վերաբերմամբ հեղինակութեան իրաւունքը երրորդ անձերի ձեռքն է անցել: Այստեղ ուշադրութեան արժանի է այն կէտը, որ քաղաքացիական Դատաւարութեան կանոնադրութիւնը, իրաւունքի չեւոյգայ ձեւակերպութեամբ, պահանջում է, որ հրապարակելու համար ձեռք բերած ձեռագիրը ծախսելիս՝ նոր գնողը նախապարտաւորել կտարել այն բոլոր պայմանները, որ յանձն է առել ձեռագրի նախկին տէրը: Թէև հեղինակութեան իրաւունքին վերոյիշեալ յատուկ որոշումների մէջ ոչ մի չիշարտկութիւն չկայ այն մասին, թէ հեղինակը կարող է ուրիշին զիջանել իր իրաւունքը, սակայն ռուսաց քաղաքացիական իրաւունքի ընդհանուր դաշտի մասին վրայ կարելի է եզրակացնել ինչպէս ամենայն իրաւունքից նոյնպէս և հեղինակութեան իրաւունքից հրաժարումը կարող է թոյլատրուել բոլոր օրինական ճանապարհներով ինչպէս և հրապարակով յայտարարելով իր հրաժարումը հեղինակութեան իրաւունքից յօդու հասարակութեան, ձրի կերպով ուրիշին յանձնելով իբրև պարգև և որոշ վարձաւորութեան փոխարէն ուրիշին զիջանելով առևտուրի փոխանակութեան ձևով: Հեղինակութեան իրաւունքի մի անձից միւսին անցնելու հարցը ենթադրում է, ի հարկէ, այդ իրաւունքի ոչնչաւալը առաջի անձի վերաբերմամբ: Հեղինակութեան իրաւունքի ոչնչացման կանոնաւոր լիանակը համարուում է օրէնքով որոշւած ժամանակամիջոցի լրանալը, բայց ոչնչացումը տեղի է ունենում և

այն ժամանակ, երբ հեղինակը յատարանի վճռով գրկուեմ է իր քաղաքցիական բոլոր իրաւունքներինց, մի վճիռ, որ տարածուեմ է մարդուս բոլոր իրաւական կողմերի վերայ: Վերջապէս ռուսական իրաւաբանական գրականութեան մէջ ցուցուեմ կայ և այն մասին, որ հեղինակութեան արտօնութիւնը վերանուեմ է և այն յէպքում, երբ գրական սեպականութիւն կազմող հեղինակութիւնը յառնուեմ է հասարակական սեպականութիւն. իբրև սպացոյց այդ մտքի Սպասովիչը մատնանիշ է անուեմ անգլիական այն օրէնքը, որի հիման վրայ կողմնակի անձեր կարող են հրատարակել հեղինակի մահից յետոյ մնացած գրքերը, եթէ նրա ժառանգները անհոգութեան պատճառով յէպի իրենց շահերը կամ չհամակրելով նրա գաղափարին իրենք չհրատարակեն այդ երկերը: Չմտնելով անգլիական օրէնքի քննութեան մէջ, միայն այսքանը կ'ասենք, որ ռուսական օրէնսդրութեան նկատմամբ հեղինակութեան իրաւունքի հասարակական շառնալու մասին խօսք չէ կարող լինել, քանի որ այդ հարցի վերաբերմամբ ոչ մի որոշում չկայ ռուսական կայսերութեան օրէնքների ժողովածուի մէջ: Գրական երկերի վերաբերմամբ հեղինակութեան իրաւունքի մասին մեր ներկայացրած աշխարհութիւնը վերլուծութիւն է ներկայացնում գործադրող քաղաքացիական օրէնսդրութեան, որի հիմքը կազմում է, ինչպէս մենք արդէն առիթ ունեցանք չիշխու, 1828 թ. օրէնքը, որը մինչև 1857 թիւը աննշան փոփոխութիւնների միայն ենթարկեց: Այսպէս ուրեմն վերջին չորս տասնեակներին և աւելի ժամանակի ընթացքում ռուսական հեղինակութեան իրաւունքի բովանդակութիւնը մնացել է և մնում է անփոփոխ: Այսպիսի մի երկար ընթացքում ռուսական հեղինակութեան իրաւունքի պարմութեան մէջ ռուսական արդարադատութեան համար աւելի զգալի զանցառութիւն կըթւի եթէ մտաբերենք, որ լոկ վերջին կէս դարի ընթացքում արեւմտեան Սարոպալի մեծ ազդեցութեան տակ փոխեցան ռուս հասարակութեան ճաշակը ու ոգեկան պահանջները, զարգացաւ գրքերի փոխանակութիւնը գրավաճառարներում, յայտնեց գրական երկերի նոր տեսակներ: Ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, որ երկերի այսպիսի դրութեան մէջ, նոր առաջ եկած շատ հասարակական երևոյթները չէին կարող չմերկացնել ռուսական քաղաքացիական օրէ-

Նադրութեան մէջ նկատուող թերութիւններն ու կիսատ մտքերը հեղինակութեան իրաւունքի հարցի վերաբերմամբ:

Մեր սոյն աշխատութիւնն արդէն պատրաստ էր, երբ լրագիրներում կարդացինք, որ Քաղաքացիական օրէնսդրութիւնը կազմելու համար կարգւած Խմբագրական մասնաժողովը Պետական խորհրդի քննութեանն է ենթարկել հեղինակութեան իրաւունքին վերաբերեալ կանոնների մի նոր ծրագիր, որի համաձայն պահպանւում է հեղինակի ժառանգների իրաւունքների պաշտպանութեան ներկայումս գոյութիւն ունեցող չիմնամեայ ժամանակամիջոցը: Անփոփոխ է թողնւում և արտասահմանում օտարների ձեռքով հրատարակւած երկերը թարգմանելու ազատութեան վերաբերեալ կէտը: Ընդհակառակը՝ հայրենի հեղինակներին շնորհւում է իրենց աշխատասիրութիւնները թարգմանելու բացառիկ իրաւունքը, մի իրաւունք, որից նրանք այժմ զուրկ են: Սակայն այս իրաւունքը նրանց տրւում է մեծ սահմանափակումներով, այն է՝ ընդամենը տասը տարի ժամանակով և այն պայմանով, որ սեպհական թարգմանութիւնը լոյս տեսնէ աշխատասիրութեան հրատարակութիւնից չէտոյ երեք տարւոյ ընթացքում: Նշանաւոր կատարելագործութիւն է ներկայանում խարդախութեանց նշանները որոշելու այժմեան մեքենայական եղանակի (երեսների և տողերի քանակութեան համագումարի) փոխարէս շաղկապութեան թողնւած մեծ ազատութիւնը՝ ինչպէս այդ նշանները պարզելու հարցում, նոյնպէս և փնտի չափը որոշելու խնդրում: Օտար երկերի արտատպութիւնն արգելւում է միևնոյն հիմունքների վրայ, ինչ հիմունքների վրայ և հայրենի երկերի արտատպութիւնը. բացառութիւն է արւած միայն օտար երաժշտական երկերի վերաբերմամբ, որոնց արտատպութեան արգելումը վտանգաւոր է համարւած Ռուսաստանում երաժշտական գործի ապագայ զարգացման համար: